

ВИКОРИСТАННЯ КОМУНІКАТИВНОГО МЕТОДУ В ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЦІЛЕЙ

Шляхтіна О. С.

*старший викладач кафедри сучасних мов
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
просп. Героїв України, 9, Миколаїв, Україна
orcid.org/0000-0002-9194-2671
helenskripak@gmail.com*

Міняйлова А. В.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри сучасних мов
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
просп. Героїв України, 9, Миколаїв, Україна
orcid.org/0000-0003-4423-3239
alevtina.minaylova@nuos.edu.ua*

Ключові слова: *студенти технічних спеціальностей, комунікативність, методи, прийоми, принципи комунікативного навчання, англійська мова для спеціальних цілей.*

Стаття має на меті підкреслити роль комунікативного методу в процесі викладання англійської мови для спеціальних цілей студентам технічних спеціальностей. Простежені сучасні методичні підходи викладачів англійської мови для спеціальних цілей (ESP), досвід науковців і наукові джерела із цього питання і зроблено висновок про високий рівень зацікавленості викладачів у впровадженні сучасних методів комунікативного підходу. Виявлено недостатнє висвітлення цієї проблеми серед широких мас, незважаючи на високий рівень актуальності цього питання. Проаналізовано аспекти використання комунікативного методу, ключові характеристики, можливості та принципи його впровадження. Розглянуто поняття комунікативності, діяльнісної основи комунікативного навчання й особливості формування комунікативної спрямованості, а саме здатність студентів розуміти й використовувати мову належним чином для спілкування в автентичному середовищі. Встановлено, що комунікативний метод навчання іноземних мов є перспективним напрямом, який дає можливість навчити студентів моделювати мовленнєві взаємодії, використовувати мову як засіб соціальної дії і взаємодії в умовах конкретних ситуацій спілкування. Сучасний комунікативний метод являє собою гармонійне поєднання багатьох способів навчання від усного й писемного мовлення до читання та сприйняття мови на слух. Використання комунікативного методу навчання знімає мовний бар'єр. Надзвичайно важлива роль викладача та співпраця викладача і студентів під час застосування комунікативного підходу у вивченні іноземних мов. Викладач повинен створити таку атмосферу, щоб студенти позбавлялися боязкості зробити помилку й мали змогу вдосконалювати навички володіння мовою. У роботі зазначається, що за допомогою ефективних прийомів і методів викладачі можуть підвищити мотивацію та зацікавленість студентів і показати їм, наскільки добре вони вивчили мову. Наведено конкретні приклади практичних прийомів і методів (як традиційних: граматико-перекладний, аудіолінгвістичний, так й альтернативних: метод проєктів, ігор, використання мультимедійних технологій, метод інтерактивного навчання, метод контекстного навчання) і форм роботи для кращого

засвоєння матеріалу та важливих для технічної аудиторії. Зроблено узагальнюючі висновки щодо вивчення цього питання й наведено перспективи подальшого дослідження комунікативних методів у вищих навчальних закладах. Надано бібліографічний список.

USING THE COMMUNICATIVE METHOD IN THE PROCESS OF TEACHING ENGLISH FOR SPECIAL PURPOSES

Shlyakhtina O. S.

*Senior Lecturer at the Department of Modern Languages
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Heroes of Ukraine Avenue, 9, Mykolaiv, Ukraine
orcid.org/0000-0002-9194-2671
helenskripak@gmail.com*

Minailova A. V.

*Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of Modern Languages
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Heroes of Ukraine Avenue, 9, Mykolaiv, Ukraine
orcid.org/0000-0003-4423-3239
alevtina.minyaylova@nuos.edu.ua*

Key words: *engineering students, communication, methods, techniques, principles of communicative learning, English for specific purposes.*

The article aims to highlight the role of the communicative method in teaching ESP (English for specific purposes) to engineering students. The study of different ESP tutors and the researchers experience are analyzed, as well as scientific sources on this issue and a conclusion is made about the high level of teachers' interest in the introduction of modern methods of the communicative approach. Insufficient coverage of this problem is revealed despite the high level of urgency of this issue. Aspects of the use of the communicative method, key characteristics, possibilities and principles of its implementation are analyzed. The concept of communicativeness, the interactive aspect of communicative learning, the peculiarities of the formation of communicative orientation, the ability of students to understand and use the English language for communication in the authentic environment are considered. It has been defined that the communicative method of teaching foreign languages is a promising method which provides an opportunity to teach students to model speech interactions, to copy language as a means of social action and interaction in the conditions of specific communicative situations. Modern communicative method is a combination of many teaching methods, such as speaking, writing, reading and listening. The use of a communicative teaching method removes the language barrier. It needs to be pointed out that the role of the teacher and the cooperation between the teacher and students are extremely important when applying the communicative approach in teaching foreign languages. The teacher must create such an atmosphere so that students get rid of the fear of making a mistake and have the opportunity to improve their language skills. It has been noted that with the help of effective techniques and methods, teachers can increase the motivation and students' interest and show them how well they have progress. Specific examples of practical techniques and methods (both traditional: grammar-translation, audio-linguistic, and alternative: the method of projects, games, the use of multimedia technologies, the method of interactive learning, the method of contextual learning) are

given. Generalized conclusions concerning studying of this question are made and prospects of the further research of communicative methods in higher educational institutions are resulted. A bibliographic list is provided.

Постановка проблеми. Методика викладання англійської мови для спеціальних цілей студентам технічних спеціальностей завжди актуальною, і ключовим поняттям у процесі викладання є комунікативна спрямованість: здатність студентів розуміти й використовувати мову належним чином для спілкування в автентичному середовищі. Сьогодні фахівці повинні не просто повинні читати та перекладати професійні чи технічні тексти, комунікація в професійному контексті стає пріоритетом: спілкування з колегами, участь у різноманітних дискусіях, підготовка презентацій і доповідей, ведення всіх видів ділової кореспонденції. В епоху глобалізації зростає кількість міжнародних проєктів, співпраця та міжкультурна комунікація; особливо це стосується міжнародної практики спеціалістів технічної галузі [1; с. 53]. Виклики часу змушують шукати такі підходи до викладання іноземних мов, які б задовольнили запити тих, хто прагне ними оволодіти. Сьогодні знань граматики та лексики виявляється недостатньо, мовою потрібно вільно й невимушено спілкуватися. Саме на таку практику спілкування спрямована комунікативна методика, яка наразі займає перший рядок рейтингу популярності серед методик викладання іноземних мов.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Комунікативний метод (Communicative Language Teaching, CLT) зародився у 60–70 роках ХХ століття у Великій Британії, коли англійська мова почала набувати статусу мови міжнародного спілкування. Однак виявилось, що популярні на той час граматико-перекладний та аудіолінгвальний методи більше не задовольняли ні викладачів, ні їх студентів. Останні потребували не стільки системних знань про мову, як швидкого набуття умінь її використання в повсякденному спілкуванні. Центральна роль граматики у викладанні та вивченні мови була поставлена під сумнів, оскільки стверджувалося, що мовні здібності охоплюють набагато більше, ніж граматичну компетентність. Тоді як граматична компетенція була потрібна для створення граматично правильних речень, увага була переміщена на знання та навички, необхідних для правильного використання граматики й інших аспектів мови для різних комунікативних цілей, таких як подання запитів, надання порад, внесення пропозицій, опис побажань і потреб тощо. Для комунікативного використання мови потрібна була комунікативна компетентність. Це було ширше поняття, ніж граматична компетен-

ція, і передбачало знання, що сказати і як сказати відповідно до ситуації, учасників, їхніх ролей і намірів [4; с. 82]. Тож класичні методи навчання, які базувалися на вивченні граматичних структур і заучуванні напам'ять діалогів та текстів, поступилися місцем комунікативно-орієнтованому підходу у викладанні іноземних мов.

Важливість комунікативного методу в процесі навчання англійської мови ніколи не недооцінювалася. Аналіз становлення, розвитку й активного використання такого підходу в навчанні іноземних мов виконаний у працях відомих учених: Тарнопольського О. Б., Ніколаєвої С. Ю., Свена М., Гришковой О. Р., Річардса Дж, Роджерса Т. та інших.

Метою статті є розгляд можливостей і ключових характеристик комунікативного методу як оптимального засобу навчання іноземних мов; аналіз особливостей його практичного застосування та запропонування найефективніших комунікативних методів для студентів, що вивчають англійську мову для спеціальних цілей.

Виклад основного матеріалу дослідження. Комунікативний підхід – такий підхід спрямований на навчання взаємодії під час спілкування й досягнення комунікативної мети. Його основна мета – навчити вільно спілкуватися мовою, адекватно поводитися в різних ситуаціях спілкування. Одночасно із запам'ятовуванням матеріалу виробляються вміння та навички мовленнєвої діяльності. Цей підхід, безпосередньо спрямований на побудову діалогу і його реалізацію, у сучасній методиці також називають «комунікативно-діяльнісним» [3; с. 115]. Представник комунікативного методу навчання М. Свен вважав, що комунікативність полягає в тому, що наше навчання має бути організовано так, щоб за основними своїми якостями, рисами воно було подібним до процесу спілкування. Практична мовна спрямованість є не тільки метою, але й засобом, де і те, і інше діалектично взаємообумовлене [4; с. 79].

С. Ю. Ніколаєва також визначає суть комунікативного методу, говорячи, що навчання мови має діяльнісний характер: постановку й вирішення учнями конкретних навчальних завдань. Учена пропонує і засоби реалізації: рольові ігри, проблемні ситуації, вільне спілкування. Висуваються і вимоги до організації навчального процесу: комунікативна поведінка учителя на уроку, широке використання ситуацій спілкування, паралельне засвоєння граматичної форми та її функції

у мовленні, врахування індивідуальних особливостей учня, передусім його особистісної сфери. С. Ю. Ніколаєва називає форми організації діяльності: колективні, інтерактивні, співпраця вчителя й учнів [2; с. 42].

Комунікативний метод розвиває всі мовні навички – від усного та писемного мовлення до читання й аудіювання. Використання комунікативного методу не означає відмови від навчання граматики чи лексики; він підкоряє відбір мовленнєвого матеріалу цілям і задачам комунікації і одночасно дає змогу зменшити об'єм навчального матеріалу до необхідного мінімуму. Граматика ж освоюється в процесі спілкування мовою: студент спочатку запам'ятовує слова, вирази, мовні формули і тільки потім починає розбиратися, що вони собою являють в граматичному сенсі. Ця методика сприяє оволодінню студентами навичками живої мови завдяки засвоєнню різних видів монологічного мовлення, типових діалогів і форм мовного моделювання.

Основні принципи комунікативного методу навчання знайшли своє відображення в роботах Дж. Річардса та Т. Роджерса. А саме йдеться про такі:

1. Орієнтація на комунікативну діяльність. Навчання спрямоване на розвиток навичок мовлення, читання, письма та слухання, які потрібні для ефективної комунікації в реальних ситуаціях.

2. Використання автентичних матеріалів, тобто таких, які реально використовуються носіями мови.

3. Практична спрямованість. Навчальні матеріали підбираються за ситуативно-тематичним чи функціональним принципом. Тобто граматичний і лексичний матеріали відповідають темі й ситуації або функції (чого потрібно навчити студента – навичок спілкування, слухання, читання чи написання англійською мовою). Завдання та вправи структурують так, щоб студенти могли використовувати навички мовлення в реальних ситуаціях, як-от подорожі, бізнес-комунікація, повсякденне спілкування тощо.

4. Зацікавленість студентів процесом навчання відповідно до їхніх інтересів, здібностей і потреб. Курс навчання мови повинен бути зорієнтований на задоволення мовленнєвих потреб певної категорії тих, що навчаються [3; 96].

Комунікативний метод спрямований на одночасний розвиток основних мовленнєвих умінь (усного та писемного мовлення, граматики, читання й аудіювання) у процесі живого, невимушеного спілкування. Навчити студента спілкуватися іноземною мовою – першочергове завдання викладача. Лексика, граматичні структури подаються в контексті реальної ситуації, яка сприяє швидкому та стійкому запам'ятовуванню навчального матеріалу.

Дуже важливою є творча співпраця викладача і студентів – коли викладач розглядається як посередник, який перевіряє різні альтернативи, тобто навчання відбувається через дію. Викладач на заняттях задає навідні запитання, звертає увагу на оригінальні думки учасників, виступає арбітром в обговоренні спірних проблем. Дуже позитивним є ситуація, коли викладач на своїх заняттях надає студентам більш самостійності, тобто надає їм можливість «автономного навчання» [5; с. 142].

Сучасна комунікативна методика пропонує широке запровадження в навчальний процес активних нестандартних методів і форм роботи для кращого свідомого засвоєння матеріалу. Для їх реалізації важливо мати чітке уявлення про комунікативну організацію уроку, яка передбачає визначення предмета, мети та форми спілкування, вибір ефективних форм подання матеріалу й підтримку мовленнєвої активності студентів. Велика увага надається парній і груповій роботі. Студентам пропонуються теми й запитання для обговорення, і вони випробовують свої сили в реальному спілкуванні. Форми такої роботи можуть містити: мозковий штурм (brainstorm), обмін думками (think-pair-share), парні інтерв'ю (pair-interviews) та інші. Такі заняття допомагають аудиторії ожитися, подолати страх, напругу й говорити вільніше.

Комунікативна спрямованість навчання англійської мови потребує перегляду й переорієнтації усіх компонентів навчального процесу.

Пріоритетними мають стати прийоми, які стимулюють активне мислення та спонукають до висловлення думок іноземною мовою. Одним із таких прийомів є комунікативне завдання. Створення й формулювання комунікативного завдання потребує винахідливості, адже важливо будувати його на цікавому матеріалі реальних життєвих ситуацій, залучаючи при цьому фантазію студентів. Варто звернути увагу на те, що в такому завданні комунікативна ціль поєднується з проблемно-пізнавальною задачею, яку і намагаються вирішити студенти. Наявність проблемно-пізнавальної задачі в будь-якому виді комунікативних завдань означає, що воно є вправою, а отже, передбачає надання, відпрацювання, закріплення, повторення, розширення й поєднання знань і уявлень, навичок і вмій. Завдання будуються на основі ігрового, імітаційного й вільного спілкування. Їх основними характеристиками є: тема спілкування, мовна взаємодія, міжособистісні стосунки, підтримка теми розмови, вирішення проблеми, вичерпання теми розмови.

Вибираючи методи викладання, викладач повинен керуватися певними критеріями й визначати конкретні цілі, яких потрібно досягти

У навчанні англійської мови для спеціальних цілей використовують як традиційні, так і альтернативні методи. Ось деякі з них.

Традиційні методи:

1. Граматико-перекладний метод – орієнтований на вивчення граматики та переклад текстів з мови вивчення рідною мовою. Зазвичай це один із перших методів, який використовують у процесі навчання іноземної мови.

2. Аудіолінгвістичний метод – покликаний розвивати навички вимови й аудіювання, використовуючи репетицію та імітацію.

3. Комунікативний метод – орієнтований на розвиток комунікативних навичок, зокрема усного та письмового спілкування в реальних ситуаціях.

Альтернативні методи:

1. Метод проєктів – студенти працюють над конкретними проєктами, які потребують використання іноземної мови. Це може бути створення відеопрезентацій, дослідницькі проєкти або інші творчі завдання.

2. Метод ігор – використання різноманітних ігор і симуляцій для навчання мови. Цей метод дає змогу студентам навчатися граючи і сприяє активній участі.

3. Використання мультимедійних технологій – використання відео, аудіо, інтерактивних програм та онлайн-ресурсів для покращення навчання іноземної мови.

4. Метод інтерактивного навчання – застосовується для активізації студентської участі та співпраці в групах. Студенти взаємодіють між собою і виконують завдання разом.

5. Метод контекстного навчання – заснований на вивченні мови в реальних контекстах і ситуаціях. Студенти вивчають мову, спираючись на конкретні ситуації та потреби.

Ці методи можна використовувати окремо або в комбінаціях залежно від конкретних цілей навчання і стилів викладання викладача.

Висновки. Аналіз науково-педагогічної та методичної літератури дає підстави стверджувати, що викладання англійської мови для спеціальних цілей акцентується на комунікативних навичках студентів, оскільки основною функцією мови є саме комунікативна. Замість вивчення мови як абстрактної структури акцент робиться на можливості студентів ефективно спілкуватися в реальних ситуаціях. Розглянуто ключові характеристики комунікативного методу, проаналізовано особливості його практичного застосування для студентів, що вивчають англійську мову для спеціальних цілей. Наведено конкретні приклади практичних методів і прийомів комунікативного методу, які демонструють ефективність для технічної аудиторії. Так, сучасний комунікативний метод являє собою гармонійне поєднання багатьох способів навчання іноземних мов і надає, без сумніву, великі потенційні можливості для підвищення якості навчання та інтенсифікації навчального процесу.

На підставі досліджуваних літературних джерел слід зазначити, що подальше вивчення та додаткові дослідження комунікативного методу в процесі викладання англійської мови для спеціальних цілей є не тільки необхідними, але й мають теоретичне та педагогічне значення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гришкова О. Р. Методика навчання англійської мови за професійним спрямуванням студентів нефілологічних спеціальностей : навч. посіб. Миколаїв : Чорноморський державний університет імені Петра Могили, 2015. 220 с.
2. Ніколаєва С. Ю. Основи сучасної методики викладання іноземних мов (схеми і таблиці): навч. посіб. Київ : Ленвіт, 2008. 285 с.
3. Richards J. C., Rodgers T. S. *Approaches and Methods in Language Teaching* : New York: Cambridge University Press, 2003. 275 p.
4. Swan M. A critical look at the Communicative Approach. *English Language Teaching Journal*. 2004. 39(2). P. 76–87.
5. Тарнопольський О. Б., Кабанова М. Р. Методика викладання іноземних мов та їх аспектів у вищій школі : навч. посіб. Дніпро : Університет ім. Альфреда Нобеля, 2019. 256 с.

REFERENCES

1. Hryshkova, O.R. (2015) *Metodyka navchannia anhliiskoi movy za profesiinym spriamuvanniam studentiv nefilolohichnykh spetsialnosti* [Methods of teaching English for specific purposes in non-philological specialties]. Mykolaiv: Chornomorskyi derzhavnyi universytet imeni Petra Mohyly [in Ukrainian].
2. Nikolajeva, S.Ju. (2008) *Osnovy suchasnoji metodyky vykladannja inozemnykh mov (skhemy i tablyci)* [Basics of modern methods of teaching foreign languages (schemes and tables)]. Kyjiv: Lenvit [in Ukrainian].
3. Richards, J.C., Rodgers, T.S. (2003). *Approaches and Methods in Language Teaching*. New York: Cambridge University Press. 275 p. [in English].

4. Swan, M. (2004). A critical look at the Communicative Approach. *English Language Teaching Journal*. 39 (2). P. 76–87 [in English].
5. Tarnopoljskyj, O.B., Kabanova, M.R. (2019) *Metodyka vykladannja inozemnykh mov ta jikh aspektiv u vyshnij shkoli* [Methods of teaching foreign languages and their aspects in higher education]. Dnipro: Universytet im. Aljfreda Nobelja [in Ukrainian].